

Наџаца Марјановић

ИЗ ПРЕПИСКЕ КОРНЕЛИЈА СТАНКОВИЋА – ИСТРАЖИВАЧКИ ИЗВЕШТАЈ О ГРАЂИ ИЗ АРХИВА СРБИЈЕ

САЖЕТАК: У раду је представљена група писама из преписке Корнелија Станковића која се налазе у Архиву Србије у Београду. У периоду између 1853. и 1865. године, Станковић је одржавао приватне и професионалне контакте са пријатељима, познаницима и сарадницима, међу којима су биле значајне личности из различитих друштвених кругова и културно-политичке јавне сфере на подручју Хабзбуршке монархије и Кнежевине Србије. Сачувана писма сведоче о многобројним композиторским професионалним активностима, о условима у којима је живео и радио и културно-историјским приликама којима је био изложен. У раду се доноси листа најзначајнијих Станковићевих кореспондената и кратак преглед садржаја писама.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Корнелије Станковић, преписка, Срби у Бечу, културна историја.

У оквиру научних студија о животу и делу Корнелија Станковића до данас је објављен мањи део његове преписке. Према принципима дипломатичког издања, у целини је публиковано осамнаест писама: десет у студији Иванке Веселинов и осам у раду Димитрија Стефановића.¹ У појединачним текстовима о црквеној музици XIX века и о Станковићевом делу, кроз цитате и парафразе су представљени фрагменти неколико десетина писама.² Сва поменута писма налазе се у различитим архивским и библиотечким фондovima: у Рукописном одељењу Матице

¹ Иванка Веселинов, „Из преписке Корнелија Станковића“, у: *Корнелије Станковић и његово доба*, ур. Димитрије Стефановић, САНУ, Музиколошки институт САНУ, Београд 1985, 85–103; Димитрије Стефановић, „Митрополит Михаило и Корнелије Станковић“, у: *Живот и дело митрополита Михаила (1826–1898)*, Научни скупови Српске академије наука и уметност, књ. CXVIII, Одељење историјских наука, књ. 31, Београд 2008, 293–304.

² Светислав Марић, *Једно писмо Корнелија Станковића*. – Зборник Матице српске за књижевност и језик, књ. XV, св. 1, 1967, 123–125; Стана Ђурић-Клајн, „Корнелије Станковић у кругу својих савременика“, Никола Петровић, „Двадесет писама Корнелија Станковића Михаилу Ф. Рајевском, представнику руских славенофила у Бечу (1852–1864)“, Димитрије Стефановић, „Прилог проучавању нотних аутографа, архивских и других докумената о Корнелију Станковићу“, у: *Корнелије Станковић и његово доба...*, 55–66, 73–83, 123–135; Даница Петровић, *Сциридон Трбојевић – непознати српски црквени музичар у Темишвару њоловином 19. века*. – Темишварски зборник, 3, Матица српска, Нови Сад 2002, 199–209.

српске и у Архивима САНУ у Београду и Сремским Карловцима, Архиву Београда, Архиву Србије, Архиву Српске православне црквене општине у Панчеву и у Музеју Српске православне цркве у Београду. Поједина писма су пронађена у оквиру заоставштине руског проте Михаила Фјодоровича Рајевског, а значајни подаци откривени су и у преписци руског кнеза Владимира Одојевског.³

У овом раду доносимо преглед најобимнијег сачуваног сегмента Станковићеве преписке, који се налази у Архиву Србије у Београду. У архивском фонду „Поклони и откупи“ похрањено је стотину двадесет писама. Већина их је упућена Станковићу, док је само дванаест оних која је он писао. Претежно добро очувана, писма датирају од 1853. до 1865. године.⁴ Списак Станковићевих кореспондената, међу којима су четрдесет две личности, доноси слику о великом броју композиторових сарадника, познаника и пријатеља из различитих друштвених кругова.⁵ Међу њима су били црквени великодостојници, политичари, правници, књижевници, лекари, трговци, уметници и љубитељи уметности. Појединачна писма доносе жива сведочанства о композиторовом раду, професионалном окружењу, о његовој интимној свакодневици, пријатељским и родбинским односима, материјалном и здравственом стању. Многи Станковићевих кореспонденти, осим у његовом приватном и професионалном животу, имали су истакнуту улогу у јавној сфери на подручју Хабзбуршке монархије и Кнежевине Србије у другој половини XIX века. Листа имена људи са којима је водио преписку и преглед садржаја тих писама отварају поглед ка важним питањима о месту Корнелија Станковића не само у музичкој већ и, шире, у културној историји Срба. Садржајем и стилем којим су писана, ова писма преносе обресе општег духа времена у коме су настајала.

Детаљан аналитички поглед на лингвистичке, посебно ортографске, фонетичке, морфолошке и стилистичке одлике самих текстова у писмица обезбеђује увид у поље шароликих језичких прилика међу Србима средином XIX века.⁶ Највећи број писама је на српском језику, писан грађанском ћирилицом, док поједина писма носе трагове вуковске ћирилице. Седамнаест писама је на немачком језику, писано готицом, три су на руском и једно на румунском језику.

Према адресантима и према садржају, писма је могуће груписати у неколико целина. Сачувана писма која су Станковићу упутили српски патријарх Јосиф Рајачић, београдски митрополит Михаило, руски свештеник и посланик у Бечу Михаило Рајевски, бокоцоторски архимандрит

³ *Князь Владимир Одоевский. Дневник. Переписка. Материалы*, ред. М. П. Рахманова, Дека – ВС, Москва 2005.

⁴ Подаци о историјату ових писама, о датуму и начину њиховог приспећа у Архив Србије, нису нам били доступни.

⁵ Списак свих писама из архивског фонда изложен је у прилогу рада.

⁶ Упор. Ирена Грицкаг, „Корнелије Станковић и нека језичка питања његовог времена“, у: *Корнелије Станковић и његово доба...*, 27–33.

Герасим Петрановић и панчевачки парох и песник Васа Живковић разноврсно сведоче о условима Станковићевог рада на бележењу, хармонизовању, објављивању и извођењу српске црквене музике. Значајна су за разумевање композиторовог односа према овој уметничкој делатности и према очекивањима ауторитета којима је као стваралац у области црквене уметности био подређен. Ова писма такође носе упечатљиве назнаке о статусу Станковићевих дела у тренуцима објављивања и првих извођења.

У архивском фонду се налази шест писама Симона Сехтера (Simon Sechter), уваженог аустријског композитора, дворског оргуљаша, теоретичара и педагога, Станковићевог наставника музике у Бечу. Важни подаци о усавршавању уз овог великог мајстора музике, који је подучавао Сигисмунда Талберга (Sigismund Thalberg) и Антона Брукнера (Anton Bruckner), сведоче о Станковићевом професионалном развоју у раду на хармонизацији напева српског народног појања и световних песама.

Из кругова пријатеља и сарадника, који су у писмима давали осврте на Станковићева музичка издања и концертне, диригентске активности, издвајају се писма Константина Пеичића, лекара по струци и великог заљубљеника у музику, вишегодишњег председника Српског црквеног певачког друштва у Панчеву, и Петра Димића, учитеља певања и диригента са којим је Станковић сарађивао током рада са Првим београдским певачким друштвом.

Сачувана је група писама која су Станковићу писали најближи пријатељи. Међу друговима са којима је градио блиске односе од заједничких студентских дана у Бечу били су Јован Бошковић, филолог, министар просвете у Кнежевини Србији, секретар Српског ученог друштва и уредник *Лейпцига Мајице српске*, као и академски сликар и певач Стеван Тодоровић и историчар и правник Федор Демелић. Истом кругу припадали су Константин Алексић, руски официр, и Михаило Полит-Десанчић, уважени политичар и публициста. Једна од истакнутих фигура из панславистички оријентисаних кругова са којима је Станковић био близак био је и Огњеслав Утјешеновић Острожински, политичар и књижевник, приступник Илирског покрета Људевита Гаја.

Из писама сазнајемо мноштво појединости о Станковићевом преданом мелографском и композиторском раду. Писма Симона Сехтера из 1856. и 1857. године адресирана су на Сремске Карловце, место Станковићевог боравка током активног рада на записивању српског црквеног појања и хармонизовању нотираних напева за четворогласни хор. Уочавамо да је Сехтер бодрио и брижљиво надгледао рад свог ученика. Будући да није познавао специфичну мелодијску структуру српског црквеног појања, уз додатне напоре је ослушкивао и анализирао српске народне напеве како би препознао њихове тоналне основе и Станковићу пружио адекватне сугестије за рад на хармонизацији ових мелодија. Станковићево ангажовање на бележењу и хармонизацији српских црквених напева било је под будним надзором и српског патријарха Јосифа Рајачића. Пре-

писка показује да је патријарх Станковићев рад пратио благонаклоно, али и са одређеном строгошћу и великим очекивањима. Захтевао је од Корнелија да буде у потпуности посвећен раду на прикупљању напева српског појања, да их бележи прецизно и хармонизује не нарушавајући њихов изворни облик. Подстицао је младог музичара на што брже и ефикасније обављање обимног мелографског и композиторског посла. У писму из 1858. године, одрично је одговорио на Станковићев предлог да у Карловцима изведе своју Литургију са школованим певачима из Беча. Том приликом патријарх је изразио потребу да се пре свега он сам увери у исправност композиторовог приступа црквеној музици и потврди квалитет Станковићевог дотадашњег рада. У посебном писму најавио је долазак свештеника Атанасија Поповића у Беч, како би појачао надзор над Станковићевим радом на хармонизацији једногласних напева за четворогласни хор. У писмима је забележен и патријархов писмени благослов за јавна извођења Станковићеве хорске црквене музике, на Литургијама на Св. Саву у руској капели у Бечу и на Духове у Темишвару 1859, као и на запаженом концерту духовне музике у свечаној дворани *Musikverein*-а у Бечу 1861. године.

Посебна група сачуваних писама доноси сведочанства о Станковићевим музичким издањима. Међу адресантима писама у којима су разматрана питања штампања, набавке и продаје Корнелијевих нотних издања били су београдски митрополит Михаило, архимандрит Герасим Петрановић, свештеник Васа Живковић, др Константин Пеичић, аустријски трговац уметничким делима Густав Албрехт и многи други. Уочљиво је да су све три објављене књиге црквених песама под називом *Православно црквено појање у србској народа*, као и издања *Србских народних песама*, имале значајан број интересената и предуписника за Станковићевог живота, пре свега међу Србима у Аустроугарској, који су у последњој четвртини XIX века савладавали музичку писменост.

Писма митрополита Михаила сведоче о ниском нивоу музичког образовања у Кнежевини Србији шездесетих година XIX века, али и потврђују да је Станковић био позван да врши дужност професора хорског црквеног појања у Београду. Значајне напомене о почецима музичке писмености у Београду нашле су се и у писму Константина Алексића из 1864. године. О овом питању и о значају који су Станковићева нотна издања, као пионирска у историји српске музике, имала већ по самом објављивању, говори и писмо двојице београдских богослова. Јосиф Ковачевић и Божидар Малетић обратили су се Станковићу 1863. године са изразитим уважавањем, молећи да им дарује по један примерак објављених црквених и световних песама, јер им „једино знање црквеног појања недостаје“,⁷ а како би у своју отаџбину (били су родом из Босне) увели „анђелско ликовање, уместо Грчког, гордог, гнусног певања“.⁸

⁷ АС, ПО 107/79.

⁸ Исто.

Поједина писма садрже податке о одјецима Станковићевог рада у првим српским певачким друштвима. Познато је да је објављивањем његових дела новооснованим српским хорovima постао доступан значајан број хармонизованих напева српског црквеног појања и световних песама. О популарности Станковићеве музике посведочио је и Даворин Јенко, хоровађа Панчевачког српског црквеног певачког друштва током 1863. године, када је Станковићу упутио молбу да му пошаље композиције за редовни хорски репертоар, наглашавајући да их публика позитивно прима. Допринос афирмацији националног стила Корнелије је остварио и као диригент Првог београдског певачког друштва у време 1863–1864, уводећи на репертоар већи број српских народних песама хармонизованих за четворогласни ансамбл.

Писма Петра Димића из 1864. и 1865. године носе вести о погоршаном стању у Друштву након Корнелијевог одласка на опоравак у Рожњаву: „Старије друштво после одласка вашег почне малаксавати и клањати духом (...)“.⁹ Димић је писао и о сопственом раду са певачима „приуговорног хора“, који је Станковић формирао са циљем да им учење црквеног појања олакша додатним, теоретским музичким образовањем.

Из Димићевих писама сазнајемо и појединости о стању у хорској црквеној музици у Београду шездесетих година XIX века. Насупрот вестима о лошем пријему трогласне Литургије руског композитора Дмитрија Бортњанског, коју је Друштво извело о празнику Св. архангела Михаила (1864), напомене о инсистирању митрополита Михаила да на богослужбеном репертоару буде искључиво Станковићева Литургија сликовито говоре о статусу његовог дела у Кнежевини Србији. Ова вест, као и претходно разматрана питања о учинцима и вредновању Станковићевог рада, сведочи о значају који је, у овом периоду српске опште и музичке историје, имало неговање националне идеје, односно уметничког израза заснованог на традиционалном, српском наслеђу.¹⁰

Станковић је у писмима примао многобројна признања за свој рад. Осим већ поменутих, као показатељи популарности издвајају се и подаци о интересовању које се за његово дело рађало у Русији. Јављајући се одушевљено из Санкт Петербурга, Константин Алексић је лепе утиске о Станковићевој музици преносио из руских кругова интелектуалаца и љубитеља уметности. У писмима која је Станковић из Прага примао од Дамјана Павловића, младог српског песника, књижевног и позоришног критичара (потписивао се као „пријатељ Дамјан“, „Појезија“, „Душица“), забележено је да је уважени чешки композитор и музички критичар Звонарж (Josef Leopold Zvonar) заинтересовано проучавао Станковићеву прву књигу црквених мелодија и у композиторовом музичком језику препознао умеће стечено уз великог учитеља. Податак да је Звонарж нотама

⁹ АС, ПО 107/17.

¹⁰ Упор. Ненад Макуљевић, *Уметности и национална идеја у XIX веку*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2006, 10–11.

забележио старо чешко појање и да је оно сасвим исто као и српско остаје као мотив за даља истраживања.

Разуме се да група сачуваних писама из најужег круга Станковићевих пријатеља и породице, осим важних података о његовом професионалном раду, доноси живописан портрет уметника са приказом и најтананијих црта његове природе. Писма Јована Бошковића, Федора Демелића, Стеве Тодоровића, Михаила Полита Десанчића и Константина Алексића, Станковић је добијао између 1854. и 1865. године. Поједина писма, посебно она из пера Демелића и Бошковића, сведоче о Станковићевој пожртвованој посвећености раду и његовом благом карактеру. У писму из 1862. Демелић је узбуђено писао о радости коју је доживео предајући Станковићу Орден Св. Станислава, одликовање од руског цара Александра II (Романова) за обиман рад у области српске црквене музике: „Еданъ одъ мой най срећній момента е садашній, гдѣ су мене избрали, мене, твогъ правогъ друга и побратима, да Ти предамъ орденъ съ коимъ те, православный царъ, за твой трудъ, за нашъ народъ и васъ славенства, обдарю. Да Ти буде благословенъ отъ Бога и да Ти ’усамлѣнъ не остае!”¹¹

Током две последње године Станковићевог кратког живота, писма су обиловала питањима о његовом здравственом и материјалном стању. Пријатељском, али и стручном лекарском бригом одише писмо из 1864. године, у којем је доктор Константин Пеичић критиковао Станковића што се о свом здрављу брине мање него о раду. Истим поводом је Корнелију писао и Полит-Десанчић, храбрећи пријатеља уочи путовања ка моравској бањи Рожњави. Неопходност одласка на лечење туберкулозе исцрпљивала је већ скромне Станковићеве новчане фондове. Био је принуђен да, осим намештаја, распродаје чак и сопствену одећу како би исплатио све потребне трошкове. Бошковић му је брижљиво помагао, позајмицама за пуко преживљавање и топлим речима подршке и утехе. Дирљиви редови у писмима говоре да је скромни Станковић чак и сам чинио позајмице Бошковићу у финансијским невољама.

Осим слике о односима између композитора и његових сарадника и пријатеља, одломци из преписке Корнелија Станковића садрже и поједине податке о везама међу самим кореспондентима, као и назнаке о дешавањима на пољу уметности, културе и политике онога времена. У писмима Федора Демелића описане су културне свечаности у Бечу попут отварања славенске касине, запажених позоришних представа и слично. Посебну пажњу Демелић је у једном од писама посветио бечком извођењу Хендловог ораторијума *Месуја*. Демелићеви утисци сликовито показују особиту емотивност и својеврсну (не)осетљивост истанчаног романтичарског укуса за врхунско дело минуле епохе барока. Демелић је музички израз чувеног барокног композитора описао као исувише хладан, строг и озбиљан: „На први путъ тако класично дѣло се не да сасвимъ

¹¹ АС, ПО 107/56.

оцѣнити. Мене дѣло хладно оставило. Јако е озбилѣно, светскога нема ништо у себи, али би реко нешто аскетично-пуританско има у себи и некаку строгостъ кое никако срце не може дирнути (...) Публика е и врло хладно примила дѣло, и после друге части сала се скоро сасвимъ изпра- знила. То наравно све не исклучуе да су гдѣкое ствари божанствене (...)”¹²

У исцрпној студији о везама Лазе Костића са енглеском поезијом XVII века, испитујући разнолике „метафизичке“ аналогije између пе- сама и поетика различитих аутора и епоха, Марта Фрајнд је разматрала и сложено питање односа између Костића и Корнелија Станковића. Осим што је поставила значајна питања о Костићевом познавању музике и евентуалном Станковићевом уделу у његовом интензивном бављењу сродном тематиком шездесетих година XIX века итд., ауторка је анали- зирала Костићеву „Певачку ’имну Јовану Дамаскину“ у поређењу са „Песмом на дан Св. Цецилије“ Џона Драјдена. Истичући да је Г. Ф. Хендл Драјденову песму укомпоновао у једну од својих најуспелијих кантата, Марта Фрајнд је изнела претпоставку да је Лаза Костић у друштву Кор- нелија Станковића, у Пешти или у Бечу, могао чути Хендлову музику и тим путем, упознавши стихове Џона Драјдена, добио идеју о писању ана- логне „Певачке ’имне“.¹³ Основаност за овакве претпоставке потврђују и сведочанства о сусретима и зближавању Костића и Станковића у бу- димској кући Корнелијевог брата Јосифа о којима је писао Младен Леско- вац.¹⁴ Забележена су и сећања Милана Савића о недељним окупљањима младих Срба, пештанских студената, у Станковићевом дому и Кости- ћевеј наклоности према Јосифовој кћери, Корнелијевој братаници, Пави Станковић.¹⁵ Познато је и да је Костић Станковићу посветио две песме. Понет романтичарским националним полетом, скројио је стихове у спо- мен свом младом савременику најпре у име српске омладине, поводом свечаног дочека након запаженог извођења Станковићеве Литургије у Пешти 1860. године, а потом и по његовој смрти. Песма „Над Корнели- јем Станковићем“ први пут је објављена у часопису *Вила* Стојана Нова- ковића (1865).¹⁶

Преписка између Станковића и Бошковића показује да је кругу њи- хових заједничких пријатеља и сарадника припадало више значајних личности из света књижевности, међу којима су били и Ђура Даничић, Јован Хаџић и Александар Сандић. Осим о актуелним културно-умет- ничким дешавањима, Станковић је у писмима примао коментаре о држав- ним, црквеним и политичким питањима. Уз вест о новом аустријском закону о забрани сакупљања претплатника и продаје новообјављених

¹² АС, ПО 107/54.

¹³ Марта Фрајнд, *Лаза Костић и енглеска поезија 17. века*. – Књижевна историја, 43, бр. 145, Институт за књижевност и уметност, Београд 2011, 605–625.

¹⁴ Младен Лесковац, „Костић и Корнелије Станковић“, у: *Лаза Костић, оџледи и члан- ци*, Матица српска, Нови Сад 1991.

¹⁵ Милан Савић, *Лаза Костић*, Службени гласник, Београд 2010, 51–60.

¹⁶ [Јаза] К[остић], *Над Корнелијем Станковићем*. – Вила, I, бр. 20, 241.

издања ван надлежних књижара (1863), Константин Пеичић је са Станковићем поделио и своју бригу за „дремежни“ дух српског народа у култури и просвети: „Ово вреди на све, али тишти највише такове народе, кои су у култури заостали, као што е нарочито наш, у ком се мало налази людјий, кои ће у (...) магацѝн волѣно отићи, кнѣиге тражити и купити (...)“.¹⁷ Пеичић је Корнелију писао и о раду Синода и избору новог српског патријарха Самуила Маширевића 1864. године, са очекивањем да ће овим бити учињен значајан, просветитељски корак напред за српски народ. Неколико осврта на бурне политичке прилике шездесетих година дао је Федор Демелић у дописима из Беча. У писму из 1863. упозоравао је Станковића о немирном стању у тадашњој Србији након бомбардовања Београда (1862). Износио је и негативне оцене либералних наступа Светозара Милетића који је у том периоду, занесен националним поносом, учествовао у жестоким борбама за идеју децентрализације и демократизације Аустријске монархије.

*

Изузев шест писама митрополита Михаила, наведена писма из фонда Архива Србије до сада нису приређена, нити објављена у целини.¹⁸ Фрагменте овог дела композиторове преписке прва је јавности представила Стана Ђурић Клајн у музиколошким студијама о животу и делу Корнелија Станковића. Могло би се рећи да је један од најинформативнијих текстова о Станковићу и кругу његових савременика сачињен управо на основу богатог извора информација које се крију у појединачним наведеним писмима.¹⁹ Студија о историји југословенске химне, из пера исте ауторке, садржи и писмо у коме Јован Бошковић, у име Министарства просвете, Станковићу преноси молбу владе да напише музику за српску химну.²⁰ Иако су у овим радовима први пут објављени, поменути одломци писама нису били предочени у дипломатичком издању. Њихов садржај је забележен савременим писмом, знаковима који звучно и значењски одговарају изворно писаним текстовима.²¹

Несумњиво је да ће представљање ове богате архивске збирке у целини, у оквиру детаљно опремљеног научног издања, значајно допунити објављене одломке из Станковићеве преписке. Надамо се да ће овај кратак приказ садржаја наведених писама представити само зачетак новог, темељног истраживања композиторове преписке и њеног тумачења у широком контексту српске културне историје. Верујемо да ће тиме уметникова биографија добити нова, значајна осветљења.

¹⁷ АС, ПО 107/25.

¹⁸ Поменута писма су објављена у тексту Димитрија Стефановића „Митрополит Михаил и Корнелије Станковић“, у: *Живот и дело митрополита Михаила (1826–1898)*.

¹⁹ Стана Ђурић-Клајн, „Корнелије Станковић у кругу својих савременика“, 55–66.

²⁰ Стана Ђурић-Клајн, „Југословенска химна у прошлости и данас“, у: *Музика и музичари*, Просвета, Београд 1956, 94–103.

²¹ Упор. Душан Иванић, *Основи текстологије*, Народна књига / Алфа, Београд 2001, 118.

Прилог:
 Попис писама из фонда „Поклони и откупи“ Архива Србије

Сигна-тура	Датум	Место	Адресант	Адресат
ПО 59/ 1382	31. мај / 12. јун 1859.	Беч	Корнелије Станковић	Јован Бошковић
... /1383	без датума	Будим
... 1384	27. новембар 1861.	Беч
... 1385	28. јун 1864.	Рожњава/ Моравска
... 1386	24. август 1864.
... 1387	1. септембар 1864.	Беч
... 1388	21. септембар 1864.
... 1389	20. октобар 1864.	Будим
... 1390	29. октобар 1864.
... 1391	18. новембар 1864.
... 1392	9. децембар 1864.
... 1393	28. децембар 1864.
... 1394	8. јануар 1865.
ПО 60/117	14. септембар 1864.	Беч
ПО 107/3	16. март 1853.	Будим	Атанасије Х	Корнелије Станковић
... /4	7. фебруар 1855.
... 5	20. октобар 1858.	Нови Сад	Јован Бошковић	К. Станковић
... 6	29. август 1864.	Београд
... 7	17. септембар 1864.
... 8	25. октобар 1864.
... 9	1. јануар 1865.
... 10	9. март 1865.
... 11	13. децембар 1864.	Панчево	Панчевачко српско црквено певачко друштво	К. Станковић
... 12	8. мај / 20. јун 1863.	Праг	Дамјан	К. Станковић
... 13	19. октобар 1858.	Санкт Петербург	Константин Алексић	К. Станковић
... 14	21. мај 1859.
... 15	12/24. октобар 1858.
... 16	7. јули 1864.	Београд	Петар Димић	К. Станковић
... 17	7. новембар 1864.
... 18	23. јануар 1865.
... 19	25. април 1863.	Панчево	Васа Живковић	К. Станковић
... 20	25. мај 1863.
... 21	7. април 1858.	...	Константин Пеичић	К. Станковић
... 22	3. децембар 1858.

... 23	4/6. април 1862.
... 24	17/29. март 1863.
... 25	6. април 1863.
... 26	13/14. октобар 1864.
... 27	23. децембар 1864.
... 28	без датума
... 29	9. мај 1854, 6. март 1854.	Сегедин, Београд	Стеван Тодоровић	К. Станковић
... 30	без датума	Италија
... 31	21. април 1855, 5. март 1863.	Темишвар, Скрибешће	Павле Риђички	К. Станковић
... 32	27. јули 1864.	Земун	Др Радоичић	К. Станковић
... 33	7. јануар 1865.	Београд	Милош Поповић	К. Станковић
... 34	21. септембар 1863.	Санкт Петербург	Марија Дубавицка	К. Станковић
... 35	22. фебруар 1865.
... 36	18. јануар 1862.	Београд	Митрополит Михаило	К. Станковић
... 37	5. фебруар 1862.
... 38	19. фебруар 1862.
... 39	12. јун 1863.
... 40	5. фебруар 1858.	Карловци	Јосиф Рајачић	К. Станковић
... 41	4. мај 1858.
... 42	14. октобар 1858.
... 43	2. јануар 1859.
... 44	1. мај 1859.
... 45	10. децембар 1860.
... 46	8. новембар 1856, 2. април 1861.	Беч	Симон Сехтер	К. Станковић
... 47	19. фебруар 1863.	Санкт Петербург	Вуковић	К. Станковић
... 48	11/23. јануар 1865.	Београд	Алекса Добровојевић	К. Станковић
... 49	26. септембар 1859.	Топлице при Вараждину	Ламберт Јовановић	К. Станковић
... 50	26. март 1862.	Задар	Герасим Петрановић	К. Станковић
... 51	1. март 1862.	Беч	Густав Албрехт	К. Станковић
... 52	17. децембар 1853 – 21. март 1855.	Пешта	Федор Демелић	К. Станковић
... 53	19/31. март 1859.	Грац
... 54	12. фебруар 1862.	Беч
... 55	30. јуни 1863.
... 56	30. јули 1863.	Маринбад
... 57	22. септембар 1863.	Пешта
... 58	26. септембар 1863.
... 59	30. септембар 1863.

... 60	11. август 1864.	Ишл
... 61	25. август 1864.
... 62	1. октобар 1864.	Беч
... 63	26. фебруар 1864.
... 64	17. децембар 1864.
... 65	1. јануар 1865.
... 66	11. март 1865.
... 67	3. април 1865.
... 68	18. мај 1854.	?	Шарл Кристоф	Н. Н.
... 69	16. мај 1863.	Праг	Н. Н.	К. Станковић
... 70	14. април 1863.	Панчево	Даворин Јенко	К. Станковић
... 71	2. март 1858.	Кечкемет	Емил	К. Станковић
... 72	5/17. јануар 1860.	?	Балабин	К. Станковић
... 73	1. јули 1862.	Загреб	Секретар Народног земаљског глазбеног завода	К. Станковић
... 74	1. мај 1857.	Беч	Михаило Рајевски	К. Станковић
... 75	21. децембар 1864.	Београд	Димитрије Јоксић	К. Станковић
... 76	11. новембар 1853.	Македонија	Милош Николић	К. Станковић
... 77	1. јануар 1854.
... 78	16/28. август 1863.	Вуковар	Риста Михаиловић	К. Станковић
... 79	17/4. 1863.	Београд	Питомци Семинаријума	К. Станковић
... 80	?	?	Митковић	К. Станковић
... 81	1. мај 1863.	Анкона	Александар Монтенегрини	К. Станковић
... 82	8. јануар 1855.	Карловци	Лукијан Николајевић	К. Станковић
... 83	24. август 1864.	Беч	Бранко Сарић	К. Станковић
... 84	8. јули 1863.	...	Михаило Полит-Десанчић	К. Станковић
... 85	4. октобар 1858.	Загреб	Утјешеновић	К. Станковић
... 86	7. мај 1860.	...	Светозар Кушевић	К. Станковић
... 87	19/31. октобар 1864.	Панчево	Шандоровић	К. Станковић
... 88	17. април 1864.	Београд	А. В. Цимовић	К. Станковић
... 89	7. јули 1864.	...	К. Цукић	К. Станковић

ИЗБОР ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ

Иванка Велесинов, „Из преписке Корнелија Станковића“, у: *Корнелије Станковић и његово доба*, ур. Димитрије Стефановић, САНУ, Београд: Музиколошки институт САНУ, 1985, 85–103.

Федор Демелић, „Корнелије Станковић“, *Летопис Мајнице српске*, књ. 110, 1865.

Петар Ђорђевић, *Историја српске ћирилице*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1987.

Стана Ђурић Клајн, „Југословенска химна у прошлости и данас“, *Музика и музичари*, Београд: Просвета, 1956, 94–103; „Корнелије Станковић у кругу својих савременика“, у: *Корнелије Станковић и његово доба*, 55–66.

Душан Иванић, *Основи џезолозије*, Београд: Народна књига / Алфа, 2001.

Младен Лесковац, *Лаза Косић, оџледи и чланци*, Нови Сад: Матица српска, 1991.

- Ненад Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006.
- Светислав Марић, „Једно писмо Корнелија Станковића“, *Зборник Мајнице српске за књижевност и језик*, књ. XV, св. 1, Нови Сад: Матица српска, 1967, 123–125.
- Мишел Перо, „Породични живот. Преписка“, у: *Историја приватног живота, 4. Од Француске револуције до Првог светског рата*, прир. Филип Аријес и Жорж Дибби, прев. са француског Љиљана Мирковић, Београд: Сіо, 2003, 146–147.
- Даница Петровић, „Спиридон Трбојевић – непознати српски црквени музичар у Темишвару половином 19. века“, *Темциварски зборник*, 3, Нови Сад: Матица српска, 2002, 199–209.
- Никола Петровић, „Двадесет писама Корнелија Станковића Михаилу Ф. Рајевском, представнику руских славенофила у Бечу (1852–1864)“, у: *Корнелије Станковић и његово доба...*, 73–83.
- Марина Рахманова, „Корнелиј Станкович и Россия“, рад изложен на међународном научном скупу *Композиџор и његово окружење*, одржаном у Београду 9–11. новембра 2006. године, у организацији Музиколошког института САНУ, Матице српске и Академије уметности у Новом Саду.
- Милан Савић, *Лаза Косић*, Београд: Службени гласник, 2010.
- Димитрије Стефановић, „Прилог проучавању нотних аутографа, архивских и других докумената о Корнелију Станковићу“, *Корнелије Станковић и његово доба...*, 123–135; „Митрополит Михаило и Корнелије Станковић“, *Живот и дело митрополита Михаила (1826–1898)*, Научни скупови Српске академије наука и уметност, књ. CXVIII, Београд: САНУ, Одељење историјских наука, књ. 31, 2008, 293–304.
- Миховил Томандл, *Сјоменица Панчевачког српског црквеног певачког друштва, 1838–1938*, Панчево: Књижарско-издавачки завод „Напредак“, 1938.
- Марта Фрајнд, „Лаза Костић и енглеска поезија 17. века“, *Књижевна историја*, 43, бр. 145, Београд: Институт за књижевност и уметност, 2011, 605–625.

Nataša Marjanović

THE CORRESPONDENCE OF KORNELIJE STANKOVIĆ – RESEARCH
REVIEW OF THE LETTERS FROM THE SERBIAN ARCHIVE

Summary

The aim of the research offered in this article was to present a group of letters from the correspondence of Kornelije Stanković, kept in the Serbian Archive in Belgrade. In the period between 1853 and 1865, Stanković corresponded with a great number of his collaborators, connoisseurs and friends from different social groups. Many of them were important figures in the cultural and political sphere in the Habsburg Monarchy and the Principedom of Serbia.

Besides a complete list of letters, parts of particular letters from the most important Stanković's correspondents were discussed in this article. They testify about numerous composer's artistic activities and his professional environment, as well as his intimate everyday life, his relationships with friends and family, the state of his health and finances. This part of Stanković's correspondence was observed as a source of important information about the composer's role in Serbian musical and cultural history.